

Onderscheiding wikkensoorten

door Ir H. J. EGGINK

Rijksproefstation voor Zaadcontrole te Wageningen

Wikken nemen in Nederland een gering oppervlak van het akkerbouwareaal in. De vraag, in hoeverre het van betekenis mag worden geacht de wikkenteelt uit te breiden, zal in het bestek van dit artikel onbeantwoord moeten blijven.

Olthoff en Mulder (in „Handleiding voor de Zaadteelt”) nemen aan, dat de Nederlandse behoefte aan wikkenzaad 300 tot 400 ton per jaar bedraagt. Gedeeltelijk wordt in deze behoefte voorzien door eigen zaadproductie (Negrowikke, Cereswikke, Civiwikke en enkele landrassen, alle van de soort *Vicia sativa*). Bij eigen zaadteelt, waarbij men dus over geselecteerd uitgangsmateriaal beschikt, kunnen we aannemen, dat een voor Nederlandse omstandigheden normaal zuiver product wordt verkregen. Gedurende de laatste jaren werd slechts een kleine oppervlakte voor veldkeuring opgegeven. Het is dan ook noodzakelijk, dat Nederland een groot gedeelte van zijn behoefte aan wikkenzaad dekt door import. De soorten, welke in aanmerking komen, zijn de zomerwikke – *Vicia sativa* – en de winterwikke of zandwikke – *Vicia villosa*. De zomerwikken kunnen geïmporteerd worden uit de Balkanlanden en Middellandse Zee-gebieden. De import uit Bulgarije neemt een zeer belangrijke plaats in. De winterwikke, welke overigens van weinig betekenis is, wordt o.a. betrokken uit Hongarije.

In deze geïmporteerde wikken worden veelal andere, niet soort-echte wikkensoorten, *Lathyrus*-soorten en soms *Pisum*-soorten, aangetroffen. De „andere wikkensoorten” vormen in het algemeen een kleinere plant met smalle bladeren en leveren een veel geringere productie op. Het is dus begrijpelijk, dat men ze niet in partijen wikken wenst. Momenteel is het mogelijk, uit genoemde landen vrij zuivere wikken te betrekken. Een zuiverheid van 97 % mag als normaal worden beschouwd. Er moet gewaarschuwd worden tegen handel in zgn. trieurwikken, de afvalwikken van de geschoonde partijen. In ons land komen deze partijen niet veel meer voor.

De onderscheiding van de wikkensoorten aan de hand van zaadkenmerken, vooral die van de verontreiniging met „andere wikkensoorten”, is voor de leek moeilijk en levert soms ook op de Zaad-

	Z A A D		Kleur zaadhuud	N A V E L			Chalaza „knobbeltje”	Verdere kenmerken
	afm. lange as in mm	vorm		afm. lange as in mm	vorm	kleur		
<i>Vicia sativa</i>	4-5	variabel, vaak afgeplat	meestal donker met blauwachtige glans	± 2½	smal lijnvormig met smalle bruine onmljsting	wit	hilum aan uiteinde iets buiten zaadhuud uitstekend	
<i>Vicia sativa</i> var. <i>angustifolia</i>	± 3½	kogelrond	zwak gevlekt, blauw- achtig glanzend	± 2	wigvormig!	wit, bij gevlekte zaden variabel	hilum aan uiteinde iets buiten zaadhuud uitstekend	
<i>Vicia villosa</i>	3½-4	kogelrond	dof zwart	2-2½	vaag, langgerekt breed, donkere onmljsting, licht oavaal	vaag donkerbruin	hilum gelijk met zaad- oppervlak	
<i>Vicia pannonica</i>	4-4½	kogelrond tot licht afgeplat	variabel, zwart of gespikkeld	± 2	langgerekt smal, met vrij brede onmljsting	iets oplichtend tot donker, soms wit	hilum gelijk met zaad- oppervlak	
<i>Vicia lutea</i>	4-6	variabel, rond tot tetraëdrisch	meestal donker	3-4	langgerekt, vrij breed	vuilgrijs-wit	hilum iets buiten zaad- oppervlak uitstekend	
<i>Vicia bydnunica</i>	4-5	kogelrond, soms iets afgeplat	variabel, soms gevlekt	± 2-3	ovaal-rond	vuilwit		
<i>Vicia cracca</i>	3	kogelrond	zwartbruin, dof	½-½	langgerekt breed	bruin-wit		
<i>Vicia sepium</i>	± 4	kogelrond, soms iets afgeplat	variabel	½	langgerekt smal	grijs-wit		
<i>Vicia grandiflora</i>	4	kogelrond tot afgeplat	variabel, glimmend gespikkeld	½	langgerekt, breed	bruin-wit	wit vliezig randje om hilum	
<i>Vicia ervilia</i>	4-5	tetraëdrisch	donkerbruin	± 1	ovaal-rond	bruin-wit		
<i>Vicia hirsuta</i>	2	kogelrond	glanzend (vaak groen met zwart-vlekken)	½	langgerekt	bruin-waag	hilum aan uiteinde iets buiten zaadhuud uitstekend	
<i>Vicia tetrasperma</i>	2-2½	kogelrond	donker	1½	smal gerekt	bruin		
<i>Lathyrus aphaca</i>	4-5	kubisch afgerond	zandkleur, glimmend soms met zw. vlekken	1	oavaal	bruin-wit	hilum op „scherpe kant zaad”	
<i>Lathyrus hirsutus</i>	3-4	kogelrond, aan een kant iets afgeplat	(oppervlak ruw)	1-2	ovaal-rond	grijs-zwart	chalaza opvallend als don- kere vlek naast hilum	
<i>Lathyrus sativus</i>	4-7	4-, vlakke”, bijlvormig	zandkleur, „gevekt”	1-2	ovaal	bruin-wit	donkere rand rond hilum, hilum op hoek brede kant „bijl”	
<i>Lathyrus cicera</i>	4-7	bijlvormig	zandkleur	1-2	ovaal	bruin-wit	zwakke donkere rand rond hilum, hilum op hoek bre- de kant „bijl”	
<i>Pisum arvense</i>	4-6	kogelrond	variabel, groen gevekt tot donker	1-2	ovaal	donkerbruin		

contrôlestations bezwaren op. De kenmerken van de in de geïmporteerde partijen meest voorkomende soorten zullen hier samengevat worden. De lezer moet echter in het oog houden, dat alleen na enige praktische ervaring en algemene kennis van zaden onderscheiding van de soorten met behulp van deze kenmerken mogelijk is. Bij deze determinatie aan de hand van zaadkenmerken en verificering van de naamgeving is de aanwezigheid van een uitgebreide collectie zaden noodzakelijk.

Als belangrijkste zaadonderscheidingskenmerken worden bij de Vicia-soorten gebruikt: *grootte en vorm van het zaad en kleur van de zaadhuid, grootte, vorm en ligging van de navel en de chalaza.*

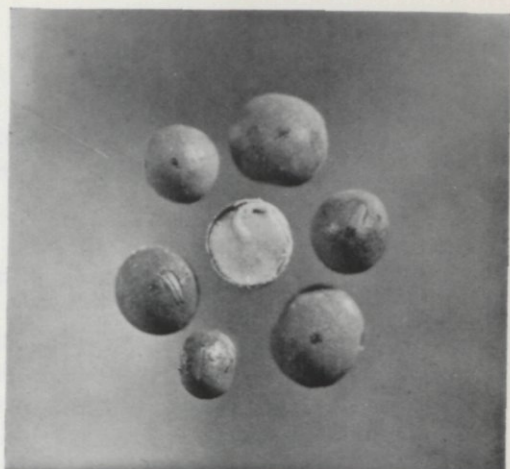
De chalaza is de plaats, waar bij de ontwikkeling van het zaad de vaatbundel in de zaadknop verdwijnt, en die na afvallen vaak als gemerkte plaats op het zaad te zien is („knobbeltje”).

Op de foto's is de navel zeer goed te onderscheiden. Het valt zeer duidelijk op, dat deze bij *Vicia sativa* zeer smal en bij *Vicia villosa* in verhouding breder is, terwijl deze navel bij *Vicia hirsuta* ook in verhouding breder is en vrij langgerekt.

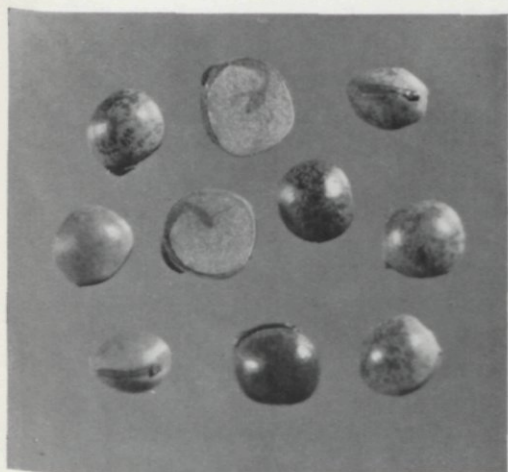
In de tabel zijn de belangrijkste kenmerken van de meest voorkomende soorten schematisch samengevat.

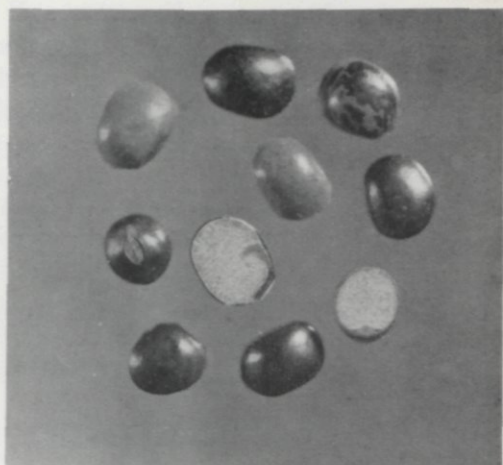
Afb. I

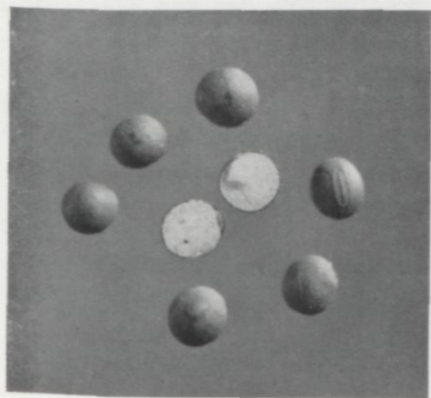
Afb. II

Afb. III

Afb. IV

Afb. V

- Afb. I: *Vicia sativa*
Afb. II: *Vicia villosa*
Afb. III: *Vicia hirsuta*
Afb. IV: *Lathyrus aphaca*
Afb. V: *Vicia tetrasperma*